

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه آزاد اسلامی
واحد تهران مرکزی
دانشکده ادبیات و علوم انسانی، گروه علوم قرآن و حدیث
پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد (M.A)
گرایش: علوم قرآن و حدیث

عنوان:

بررسی مبانی قرآنی و روایی مناجات المریدین

استاد راهنما
دکتر سیده فاطمه هاشمی

استاد مشاور
دکتر احمد رضا غایی

نگارش
طیبه حاجی محمدی

تابستان ۱۳۹۰

تقديم به

پيشگاه باعظمت سرور كاينات
سر اكبر، عصارة انبيا و اوليا، خاتم اوصيا
حضرت بقية الله الاعظم - روي و
ارواح العالمين لتراب مقدمه الفداء
كه صحت و اصالت هر كار
منوط به امضا و رضاي اوست.

سپاس‌گزارى

اللهم ان احدا لا يبلغ من شكرك غاية الاحصل عليه من احسانك ما يلزمه شكرا

(صحيفه سجاديه، دعاي ۳۷)

خالق هستي را شاکر و سپاس‌گزارم که توفيق شاگردى در محضر قرآن کریم را مرحمت نمود و خوشه‌چيني از خرمن احاديث معصومين (عليهم السلام) را ارزاني داشت و اگر نبود لطف و عنايتش چگونه مي‌توانستم در ساحت مقدس قرآن کریم عرض ارادتي نمايم و جان تشنه‌ خويش را به آب زلالش سيراب کنم و با تمسک به قرآن و عترت، چشم به رحمت بيكرانش بدوزم.

اما به مصداق حديث شريف «من لم يشکر المخلوق، لم يشکر الخالق» بر خود لازم مي‌دانم تا از اساتيد گران‌قدر که با ارشادات بي‌شايبة خويش مرا در تهيه و تدوين رساله حاضر ياري نموده‌اند تشکر نمايم؛ به ويژه از اساتيد گرانمايه جناب آقاي دکتر امير توحيدى، مدير محترم گروه علوم قرآن و حديث، و سرکار خانم دکتر سيده فاطمه هاشمي به عنوان استاد راهنما، که راهنمايي‌هاي بسياري نمودند و جناب دکتر احمدرضا غايي به عنوان استاد مشاور که سهم بسياري در غناي علمي اين پايان‌نامه داشته‌اند.

با سپاس و قدرداني از پدر و مادر عزيزم، دو ستاره آسماني زندگي‌ام، که با پرتوافشاني خويش مرا روشني بخشيدند و دعاي خيرشان را بدرقه راهم نمودند تا موفقيت رهين تلاشم شود. ان‌شاءالله توانسته باشم قطره‌اي از زحمات دريائي بي‌کران آنها را جبران کرده باشم.

و همچنين از همة افراي که با اظهارنظر محققانه و دلسوزانه خود مرا ياري رساندند، از جمله سرکار خانم مرحمت رحيمي، سپاس‌گزارم.

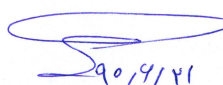
بسمه تعالی

تعهد نامه اصالت پایان نامه کارشناسی ارشد

اینجانب **طیبه حاجی محمدی** دانش آموخته مقطع کارشناسی ارشد ناپیوسته به شماره دانشجویی ۸۸۰۶۴۹۵۱۸۰۰ در رشته علوم قرآن و حدیث که در تاریخ ۱۳۹۰/۶/۲۱ از پایان نامه خود تحت عنوان: بررسی مبانی قرآنی و روایی مناجات المریدین با کسب نمره ۱۹ و درجه عالی دفاع نموده ام بدین وسیله متعهد می شوم:

۱. این پایان نامه حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجانب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه، کتاب، مقاله و ...) استفاده نموده ام، مطابق ضوابط و رویه های موجود، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در فهرست ذکر و درج کرده ام.
۲. این پایان نامه قبلاً برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی (هم سطح، پایین تر یا بالاتر) در سایر دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی ارائه نشده است.
۳. چنانچه بعد از فراغت از تحصیل، قصد استفاده و هر گونه بهره برداری اعم از چاپ کتاب، ثبت اختراع و ... از این پایان نامه داشته باشم، از حوزه معاونت پژوهشی واحد مجوزهای مربوطه را اخذ نمایم.
۴. چنانچه در هر مقطع زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود، عواقب ناشی از آن را بپذیرم و واحد دانشگاهی مجاز است با اینجانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدرک تحصیلی ام هیچ گونه ادعایی نخواهم داشت.

نام و نام خانوادگی: **طیبه حاجی محمدی**

تاریخ و امضاء: ۹۰/۶/۲۱

بسمه تعالی

در تاریخ ۱۳۹۰/۶/۲۱

دانشجوی کارشناسی ارشد خانم **طیبه حاجی محمدی** از پایان نامه خود دفاع نموده
و با نمره **۱۹** به حروف **نوزده** و با درجه **عالی** مورد تصویب قرار گرفت.

امضای استاد راهنما

بسمه تعالی

دانشگاه آزاد اسلامی - واحد تهران مرکزی

دانشکده: ادبیات و علوم انسانی

XX

(این چکیده به منظور چاپ در پژوهش نامه دانشگاه تهیه شده است)

نام واحد دانشگاهی: تهران مرکزی	کد: ۱۰۱	کد شناسایی پایان نامه: ۱۰۱۲۰۴۰۵۸۹۲۰۰۲
عنوان پایان نامه: بررسی مبانی قرآنی و روایی مناجات المریدین		
نام و نام خانوادگی دانشجو: طیبه حاجی محمدی	تاریخ شروع پایان نامه: ۱۳۸۹/۹/۱۰	تاریخ اتمام پایان نامه: ۱۳۹۰/۶/۲۱
شماره دانشجویی: ۸۸۰۶۴۹۵۱۸۰۰		
رشته تحصیلی: علوم قرآن و حدیث		
استاد/استادان راهنما: دکتر سیده فاطمه هاشمی		
استاد/استادان مشاور: دکتر احمدرضا غایی		
آدرس: تهران - دماوند - خیابان شهید مطهری - کوچه اندیشه سوم پلاک ۲۲		
تلفن: ۰۲۲۱۵۵۲۲۴۲۳		
<p>چکیده پایان نامه (شامل خلاصه، اهداف، روش های اجرا و نتایج به دست آمده):</p> <p>بخش عمده ای از معارف نورانی اسلام به وسیله ادعیه و مناجات های مأثور از ائمه اهل بیت علیه السلام به دست ما رسیده است، خصوصاً ادعیه ای که به تبیین مبانی اعتقادی شیعه پرداخته است و مناجات المریدین از مناجات خمس عشر یکی از معتبرترین مناجات های مأثوره که عبارت های آن در کمال صلابت و اتقان است، شاهد این ادعاست.</p> <p>این مناجات از جهت محتوا و مضامین، اوصاف حقیقی مریدین، طی طریق در معرفت و هدایت الهی و شیفتگی و اشتیاق در سیر الی الله که لازمه آن خلوص در عبادت حق تعالی می باشد و همچنین نحوه صحیح اظهار نیاز و بندگی به حق تعالی را بیان می دارد. از عمده ترین درخواست مریدین از پیشگاه الهی، وصول به مقام محبین و کمال انقطاع الی الله، توجه مداوم به خداوند، اخلاص و تسلیم محض و رضا به قضا و قدر الهی می باشد. مضامین این مناجات موجب نورانیت دل، اصلاح و استحکام اعتقاد، شفای دل، و آسایش و امنیت روحی می گردد.</p> <p>واژگان کلیدی: مناجات، مناجات المریدین، امام سجاد علیه السلام معرفت، محبت</p>		

نظر استاد راهنما برای چاپ در پژوهش نامه دانشگاه مناسب است مناسب نیست

تاریخ و امضا:

۹۰/۶/۲۱

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
	فصل اول کلیات تحقیق
۲	۱-۱. بیان مسئله.....
۳	۲-۱. اهمیت موضوع و اهداف و انگیزه تحقیق.....
۵	۴-۱. فرضیات تحقیق.....
۵	۵-۱. روش تحقیق.....
۵	۶-۱. قلمرو و ساختار تحقیق.....
۶	۷-۱. پیشینه تحقیق.....
	فصل دوم معرفی مناجات المریدین و سندیت آن
۸	۱-۲. بررسی و اعتبار سندی مناجات المریدین.....
۸	۱-۱-۲. اعتبار سندی مناجات در کتب ادعیه متقدمین و متأخرین شیعه.....
	فصل سوم بررسی محتوایی مناجات المریدین
۱۱	۱-۳. اوصاف و افعال مریدین در مناجات المریدین.....
۱۲	۱-۱-۳. تقدیس و تسبیح حق تعالی.....
۱۲	۱-۱-۱-۳. تسبیح المریدین.....
۱۳	۲-۱-۱-۳. تسبیح خدای تعالی از دیدگاه قرآن.....
۱۶	۳-۱-۱-۳. تسبیح و تحمید همه موجودات عالم هستی.....
۱۶	۴-۱-۱-۳. تسبیح در روایات.....
۱۷	۵-۱-۱-۳. ارتباط حمد با تسبیح.....
۱۸	۶-۱-۱-۳. علت تسبیح و تحمید ملائکه.....
۱۹	۲-۱-۳. طی طریق معرفت خداوند به دلالت و هدایت الهی.....
۱۹	۱-۲-۱-۳. هدایت و اقسام آن.....
۲۴	۲-۲-۱-۳. هدایتگر حقیقی.....
۲۷	۳-۲-۱-۳. معرفت نفس.....
۲۹	۴-۲-۱-۳. راه معرفت حق تعالی.....
۳۳	۳-۱-۳. معرفت طریق حق از راه توسل.....
۳۳	۱-۳-۱-۳. مفهوم لغوی توسل.....
۳۴	۲-۳-۱-۳. معنای وسیله.....
۳۵	۳-۳-۱-۳. حقیقت توسل در قرآن و روایات.....
۳۶	۴-۳-۱-۳. توسل به خدا و رسول (صلی الله علیه وآله) وسیله تقرب الی الله.....
۳۷	۵-۳-۱-۳. توسل به اهل بیت (علیهم السلام).....
۳۹	۴-۱-۳. شیفتگی و اشتیاق در سیر الی الله.....

۳۹ ۱-۴-۱-۳ شوق
۴۳ ۲-۴-۱-۳ درجات شوق
۴۴ ۳-۴-۱-۳ برترین مرتبه شوق، شوق به خدا
۴۷ ۴-۴-۱-۳ عوامل مؤثر در تقویت شوق الي الله
۵۲ ۵-۱-۳ عبودیت خدا و خلوص در آن
۵۳ ۱-۵-۱-۳ مفهوم لغوي و اصطلاحي عبد
۵۴ ۲-۵-۱-۳ مفهوم خلوص
۵۴ ۳-۵-۱-۳ حقیقت اخلاص
۵۵ ۴-۵-۱-۳ خلوص در عبادت
۵۷ ۵-۵-۱-۳ راه تحصیل اخلاص
۵۹ ۶-۵-۱-۳ تمایز مخلصین نسبت به مخلصین
۶۰ ۷-۵-۱-۳ مخلص بودن تمامی انبیا
۶۱ ۸-۵-۱-۳ عبادالله المخلصین در قرآن
۶۴ ۶-۱-۳ خشیت و شفقت از هیبت الهی
۶۴ ۱-۶-۱-۳ معنای لغوي خشیت
۶۵ ۲-۶-۱-۳ مفهوم اصطلاحي خشیت و کاربرد قرآنی آن
۶۸ ۳-۶-۱-۳ خشیت در روایات
۷۰ ۴-۶-۱-۳ آثار خشیت در زندگی دنیوی و اخروی
۷۴ ۵-۶-۱-۳ عوامل مؤثر در رسیدن به مقام خشیت
۷۸ ۷-۱-۳ درخواست آشامیدن شراب ظهور الهی
۲-۳ ۲-۳ درخواست مریدین از پیشگاه الهی و اهتمام در انقطاع از خلق و اشتیاق به سوی خدا
۸۴ ۱-۲-۳ وصول به مقام محبین و بیشترین بهره‌وری از محبت الهی
۸۵ ۱-۱-۲-۳ محبت
۸۶ ۲-۱-۲-۳ اوصاف و ویژگی‌های محبین در قرآن و روایات
۹۰ ۳-۱-۲-۳ تقدم حب الهی بر حب بندگان
۹۲ ۴-۱-۲-۳ حب متقابل خدای سبحان به بنده
۹۴ ۵-۱-۲-۳ نقش معرفت در محبت
۹۵ ۶-۱-۲-۳ درجات محبت
۹۶ ۷-۱-۲-۳ آثار و نشانه‌های دوستی بنده به خداوند
۹۹ ۸-۱-۲-۳ نشانه‌های حب خدا بر بندگان
۱۰۱ ۲-۲-۳ اهتمام در انقطاع الي الله
۱۰۱ ۱-۲-۲-۳ کمال انقطاع

- ۱۰۴ ۲-۲-۲-۳. انواع انقطاع
- ۱۰۶ ۳-۲-۲-۳. رمز اتصال به خدا و دل بریدن از غیر و منقطع شدن از آن
- ۱۰۹ ۳-۲-۳. اهتمام در توجه به خدا، درك لذت مناجات و شوق وصل
- ۱۰۹ ۱-۳-۲-۳. تفاوت سعادت و لذت
- ۱۱۰ ۲-۳-۲-۳. لذت حقيقي در سایه مناجات
- ۱۱۳ ۴-۲-۳. اهتمام ذکر مداوم و درخواست توفيق در آن
- ۱۱۳ ۱-۴-۲-۳. مفهوم ذکر
- ۱۱۳ ۲-۴-۲-۴. حقيقت ذکر و تأکید بر مداومت آن
- ۱۱۵ ۳-۴-۲-۳. اقسام ذکر
- ۱۱۵ ۴-۴-۲-۳. مراتب ذکر
- ۱۱۶ ۵-۴-۲-۴. مصاديق ذکر در قرآن و روايات
- ۱۲۰ ۶-۴-۲-۴. آثار ذکر در دنيا و آخرت
- ۱۲۵ ۵-۲-۳. اشتياق دیدار و توفيق وصول به مقام رضا
- ۱۲۷ ۲-۵-۲-۳. مقام رضا بالاترين مرتبه عبادت
- ۱۳۱ ۳-۵-۲-۳. مقام رضا بالاترين درجه اطاعت
- ۱۳۲ ۴-۵-۲-۳. آرامش و مأجورشدن در سایه رضایت الهي
- ۱۳۲ ۴-۵-۲-۳. استجابیت دعا در سایه رضایت الهي
- ۱۳۴ ۳-۳. پاداش مریدین و پاسخ به درخواست آنان
- ۱۳۴ ۱-۳-۳. آسایش و راحتی در سایه مناجات خدا
- ۱۳۵ ۲-۱-۳-۳. مناجات دفع کننده بلا و برگرداننده قضا
- ۱۳۶ ۳-۱-۳-۳. مناجات کلید رحمت الهي
- ۱۳۷ ۴-۱-۳-۳. مناجات نور آسمان و زمین
- ۱۳۷ ۲-۳-۳. درخواست انس با خدا در سایه مناجات
- ۱۳۸ ۱-۲-۳-۳. انس با خدا در قرآن و روايات
- ۱۴۳ ۳-۳-۳. درخواست عفو از لغزشها و قبولي توبه
- ۱۴۳ ۱-۳-۳-۳. مقام عفو الهي و حقيقت آن
- ۱۴۶ ۲-۳-۳-۳. آثار عفو الهي
- ۱۴۸ ۳-۳-۳-۳. توبه و حقيقت آن
- ۱۴۹ ۴-۳-۳-۳. شرایط پذیرش توبه
- ۱۵۱ ۵-۳-۳-۳. استغفار و حقيقت آن
- ۱۵۴ ۶-۳-۳-۳. تفاوت توبه و استغفار
- ۱۵۸ ۷-۳-۳-۳. شرایط استغفار
- ۱۵۹ ۸-۳-۳-۳. آثار استغفار در دنيا و آخرت

۱۶۱	۴-۳-۳. درخواست استجابت دعا
۱۶۱	۱-۴-۳-۳. شروط و عوامل مؤثر در برآورده شدن حاجات
۱۶۴	۲-۴-۳-۳. توجه به آداب دعا
۱۷۳	۵-۳-۳. درخواست بی‌نیازی، جبران فقر و وصول به جنت حقیقی
۱۷۳	۱-۵-۳-۳. مفهوم فقر و مراتب آن
۱۷۵	۲-۵-۳-۳. فقر حقیقی (ذاتی) بندگان نسبت به خداوند
۱۷۷	۳-۵-۳-۳. فقر ممدوح و مذموم
۱۸۲	۴-۵-۳-۳. مذمت فقر فکری و معنوی در قرآن و روایات
۱۸۸	منابع

ترجمه لاتین

تاریکی شب هر چند پرده سیاهی بر افق می کشد و به جز ظلمت و سیاهی چیزی به نظر نمی رسد و موجودات زنده که با نور سروکار دارند از جنبش و فعالیت می ایستند و همچون مردگان بی حرکت می افتند، اما در ضمیر دل آگاهان و اولیای الهی چراغی روشن است که صفحه اصلی را روشن می کند و آنچه را که با نور حسی نمی توان مشاهده کرد، با نور معرفت و روشنی باطن می بیند، گویی که اشعای مافوق نور از دل نورانی آنان تابیده و از همة اجسام و حواس عبور می کند و ماورای طبیعت و حس را نشان می دهد.

این نور، برخاسته از عبادت شب زنده داری ها و مناجات های عاشقانه و خالصانه و بالاخره پیوند محکمی است که با کمال مطلق و جمیل علی الاطلاق پیدا می کنند و هر لحظه نوری و معرفتی افاضه می شود.

خداوند می فرماید:

“ تَتَجَافَى جُنُوبُهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ ... ۱”

پهلوهایشان از بسترها دور می شود، در حالی که پروردگارش را با بیم و امید می خوانند ...

دعا کلید عطا و وسیله قرب الی الله و تعالی و مخ عبادت و حیات روح و روح حیات است. دعا موجب رسوخ حب ذکر الهی در دل، و منزله دانستن دین از شوائب است. دعا توشه سالکان حرم کبریای لایزال، و شعار عاشقان قبله جمال، و جامه عارفان کعبه جلال است. دعا سیر شهودی و کشف وجودی اهل کمال و تنها رابطه انسان با خدای متعال است. دعا معراج عروج نفس ناطقه به اوج وحدت، و وصول به ملکوت عزت است. دعا واسطه اسم اعظم گردیدن انسان و دست یافتن به کنوز قرآن و دارا شدن رموز تصرف طبایع اجرام و ارکان است. دعا کاسر قلب و جابر آن به انا عند المنکسره قلوبهم است. یعنی دل از ذکر و دعا شکسته شود و دل شکسته درست ترین و ارزنده ترین کالای بازار هستی که خدا در دل شکسته است. دعا یاد دوست در دل راندن و نام او به زبان آوردن و در خلوت با او جشن ساختن و در دل وحدت با او نجوا گفتن و شیرین زبانی کردن است. دل بی دعا بها ندارد، و دل بی بها بها ندارد. خداوند می فرماید:

“ قُلْ مَا يَعْبُؤُا بِكُمْ رَبِّي لَوْلَا دُعَاؤُكُمْ ... ۲”

بگو اگر دعای شما نباشد، پروردگارم هیچ اعتنایی به شما نمی کند ...

۱ . السجده / ۱۶

۲ . الفرقان / ۷۷

هرچند که محبت و عشق اساس ذکر و دعایند ولی در آغاز از ذکر و مناجات و دعا محبت به بار آید و در انجام، محبت ذکر و مناجات و دعا و سوز و گداز می‌آورد. در این نوشتار به بررسی و تطبیق یکی از ادعیه مأثوره از امام سجاد (ع)، مناجات المریدین، با آیات قرآن و روایات معصومین می‌پردازیم.

طیبه حاجی محمدی

تابستان ۱۳۹۰

چکیده

بخش عمده‌ای از معارف نورانی اسلام به وسیله ادعیه و مناجات‌های مأثور از ائمه اهل بیت (علیهم السلام) به دست ما رسیده است، خصوصاً ادعیه‌ای که به تبیین مبانی اعتقادی شیعه پرداخته است و مناجات‌های مریدین از مناجات‌های خمس عشر یکی از معتبرترین مناجات‌های مأثوره که عبارت‌های آن در کمال صلابت و اتقان است، شاهد این ادعاست.

این مناجات از جهت محتوا و مضامین، اوصاف حقیقی مریدین، طی طریق در معرفت و هدایت الهی و شیفتگی و اشتیاق در سیر الی الله که لازمه آن خلوص در عبادت حق تعالی می‌باشد و همچنین نحوه صحیح اظهار نیاز و بندگی به حق تعالی را بیان می‌دارد. از عمده‌ترین درخواست‌های مریدین از پیشگاه الهی، وصول به مقام محبین و کمال انقطاع الی الله، توجه مداوم به خداوند، اخلاص و تسلیم محض و رضا به قضا و قدر الهی می‌باشد. مضامین این مناجات موجب نورانیت دل، اصلاح و استحکام اعتقاد، شفای دل، و آسایش و امنیت روحی می‌گردد.

واژگان کلیدی: مناجات، مناجات‌های مریدین، امام سجاد (علیه السلام)، معرفت، محبت

فصل اول

کلیات تحقیق

۱-۱. بیان مسئله

دعا یکی از بهترین وسیله‌های برای ارتباط معنوی خداوند و کسب صفای باطن و تهذیب نفس است. در میان ادعیه مأثوره از ناحیه معصومین (علیهم السلام) دعاهایی مشتمل بر مضامین اعتقادی همچون توحید، اوصاف جمال و جلال ذات اقدس الهی، امید به رحمت و کرم الهی و امامت، معرفت معصومین و لزوم اطاعت از رهبری آن، مطرح شده است. و از آنجا که ائمه معصومین همگی محل معرفت الهی هستند، حضرت علی (علیه السلام) می‌فرماید:

معرفتی بالنورانیة و معرفة الله و معرفة الله معرفتی بالنورانیة.

شناخت من به مقام نورانیت شناخت خدا، و شناخت خدا به شناخت من به مقام نورانیت است. و بیان کردند که خداوند به سبب ما عبادت می‌شود و تنها به سبب ما شناخته می‌شود. سخنان پیشوایان معصوم ما هر فکر بی‌آلایش و روح تشنه و بی‌غرضی را در شگفتی و اعجاب تحت تأثیر قرار می‌دهد. لذا غرض از تشریح عبادت، توجه دادن انسان به موقف خاص و ممتازی است که در عالم هستی قرار دارد و آن شناخت مبدأ و آفریدگار جهان به کمال مطلق است. پس حرکت و سیر روحی به سوی او منور شدن به نور حق می‌باشد. و این‌که دعا جلوه‌ای از رابطه انسان‌ساز است و اگر جامعه‌ای با نیایش و دعا و مناجات مأنوس گردد بسیاری از مشکلات و ناهنجاری‌های فردی و اجتماعی کنترل شده و اعمال افراد رنگ و بوی خدایی به خود می‌گیرد، و جامعه در مسیر کمال انسانی قرار می‌گیرد. در میان ادعیه مأثور از ناحیه ائمه اهل بیت مناجات خمس عشر نمونه‌ای از همین ادعیه هستند. در این پایان‌نامه که یکی از پانزده مناجات تحت عنوان «مناجات المریدین» مورد بررسی قرار می‌گیرد و در این راستا لازم است به بررسی سندی مناجات خمس عشر، شرح و بررسی محتوایی مناجات المریدین، اوصاف مریدین در این مناجات بپردازیم و نهایتاً کیفیت عرض ارادت و تقاضای مریدین آن‌چنان‌که معصومین تعلیم داده‌اند مورد دقت و تأمل قرار گیرد.

۱-۲. اهمیت موضوع و اهداف و انگیزه تحقیق

قطعاً بررسی ادعیه قرآنی و روایی در جهت استحکام عقاید شیعی و به جهت آشنایی بیشتر و کامل‌تر در معارف حقه قرآنی و روایی، در سعادت انسان و ارائه الگویی راهبردی در سوق دادن در مسیر کمال انسان مؤثر می‌باشد.

از آنجا که افراد بشر، با توجه به عمر کوتاه خود فرصت زیادی برای آزمون و خطا ندارند، از این رو باید بهترین و کوتاه‌ترین راه را برای رسیدن انتخاب کنند؛ زیرا کلید سعادت در گرو شناخت نفس و حقیقت وجودی می‌باشد و شناخت حقیقت انسان نیز در گرو معرفت رب العالمین و اطاعت از اوست. پس برای شناخت عمیق‌تر نیازمند برقراری ارتباط صحیح و سازنده با پروردگار خویش می‌باشد.

لذا تضرع و زاري در پیشگاه حق و راز و نیاز در محضر معبود و غلتیدن مروارید اشکی بر چهره بنده و زدودن غبار غفلت و گناه به وسیله سرشک پشیمانی، همه و همه نمودهای بندگی و امتیاز انسان از سایر موجودات و وسیله‌ای برای کسب بالاترین افتخار عالم خلقت است.

مناجات‌ها دعاهایی است که از جانب معصومین (علیهم السلام) رسیده است چون از بینش عمیق خدانشناسانه‌ای برخوردار است و از انسان‌های کامل و راسخان در علم و دانش صادر شده است، به قدری از نظر محتوا و مضمون، عالی و بلند است که خود دلیلی بر صحت آنهاست و انسان به وضوح در می‌یابد که چنین کلمات و ذکرهایی جز از وجود مقدس آنان نمی‌تواند صادر شود و دیگران را یارای ادای این مضامین بلند نیست.

و از اهداف این تحقیق آشنایی با مفاهیم عالی دعای مناجات خمس عشر و مطابقت آن با آیات قرآنی و روایی و درک هرچه بهتر و عمیق‌تر کلام ائمه معصومین (علیهم السلام) و پی بردن به عظمت شخصیتشان، و الگو قرار دادن آن بزرگواران در همه امور، و درس گرفتن از مفاهیم عمیق این مناجات و استفاده آن در زندگی برای رسیدن به سعادت دنیا و آخرت از اهداف مهم در تبیین و تحکیم مباحث اعتقادی می‌باشد.

همین امر، انگیزه‌ای شد که اینجانب به بررسی یکی از ادعیه تحت عنوان «مناجات المریدین»، دعای هشتم از مناجات خمس عشر پردازم و انطباق آن را با مبانی قرآنی و روایی در حد وسع بررسی کنم، بدان امید که بتوانم با بهره از مناجات معصومین کیفیت صحیح دعا، مضامین و الای آن را آموخته و در اعتقاد و عمل به کار بگیرم.

۱-۳. سوالات تحقیق

الف) سوالات اصلی

۱. اوصاف مریدین در مناجات المریدین چگونه بیان شده است؟
۲. نحوه صحیح درخواست مریدین از خداوند چیست؟

ب) سوالات فرعی

۱. هدایت حقیقی در سایه چه امری حاصل می‌گردد؟
۲. نزدیک‌ترین راه رسیدن به خدا چگونه می‌باشد؟
۳. شیفتگی و اشتیاق و سیر الی الله چگونه حاصل می‌شود؟
۴. چگونه خشیت و شفقت از هیبت الهی حاصل می‌شود؟
۵. منظور از انقطاع الی الله و تأثیر آن چیست؟
۶. چگونه می‌توان به مقام رضا نایل شد؟
۷. عوامل مؤثر در استجاب دعا چیست؟
۸. توفیق ذکر مداوم و خلوص در آن چگونه حاصل می‌شود؟
۹. آثار مناجات چیست؟
۱۰. مفهوم حقیقی استغفار و شرایط آن چیست؟

۱۱. درخواست بی‌نیازی و وصول به جنت حقیقی چگونه حاصل می‌شود؟

۱-۴. فرضیات تحقیق

۱. مناجات مأثوره از معصومین برگرفته از مفاهیم آیات قرآن و روایات معصومین است.
۲. در مناجات مأثوره کیفیت صحیح اظهار نیاز و بندگی عباد الله به پیشگاه حق تعالی بیان شده است.
۳. فهم عمیق و به‌کارگیری مضامین مناجات مأثوره موجب نورانیت دل، اصلاح و استحکام اعتقادات، شفای قلب، و آسایش و امنیت روحی می‌گردد.
۴. در مناجات المریدین، اوصاف حقیقی مریدین و مشتاقین مطرح شده است.
۵. در مناجات المریدین طی طریق در مسیر هدایت و معرفت حق تعالی بیان شده و مورد تأکید قرار گرفته است.

۱-۵. روش تحقیق

روش تحقیق اینجانب در بررسی مبانی قرآنی و روایی مناجات المریدین به‌صورت کتابخانه‌ای و با مراجعه به کتب روایی، ادعیه و قرآن کریم، استفاده از نرم‌افزارهای اسلامی در این زمینه بوده است و همچنین با مراجعه به کتابخانه‌هایی همچون کتابخانه حوزه علمیه حضرت معصومه (علیها السلام) دماوند، کتابخانه کوثر دماوند، کتابخانه دانشگاه تهران مرکزی، کتابخانه مرعشی نجفی در قم و پس از بررسی و شناخت منابع تحقیق از قبیل پایان‌نامه‌ها و کتاب‌ها و... به فیش‌برداری و جمع‌آوری مطالب پرداخته شده است. و سپس مطالب جمع‌آوری شده را پس از بررسی، تحلیل کرده و آن‌ها را در قالب چارچوب و طرحی که از پیش تهیه شده بود قرار دادیم.

۱-۶. قلمرو و ساختار تحقیق

پایان‌نامه حاضر در بررسی مبانی و روایی مناجات المریدین براساس آیات قرآن کریم و روایات معصومین (علیهم السلام) است که در سه فصل تنظیم شده است:

فصل اول - کلیات بحث؛

فصل دوم - معرفی مناجات المریدین و سندیت آن؛

فصل سوم - بررسی محتوایی مناجات المریدین؛

بخش اول - اوصاف و افعال مریدین که خود شامل هفت زیربخش است؛

بخش دوم - درخواست مریدین از پیشگاه الهی که شامل ۵ زیربخش است؛

بخش سوم - پاداش مریدین و پاسخ به درخواست آنان که شامل شش زیربخش است.

و در پایان رساله نیز نتیجه‌گیری نهایی انجام گرفته است.

۱-۷. پیشینه تحقیق

طبق جست‌وجویی که از طریق اینترنت از مراکز علمی و کتابخانه‌ها به عمل آمد، تاکنون پایان‌نامه‌ای مشابه موضوع مورد بحث تدوین نشده است؛ همچنین کتابی که به‌طور مبسوط به شرح مناجات خمس عشر و یا یکی از ادعیه آن و به‌طور خاص به مطابقت قرآنی و روایی آن پرداخته باشد یافت نشد. البته با چهار کتاب که مختصراً به شرح مناجات پرداخته‌اند مواجه شدم.^۱ بدیهی است در این پایان‌نامه نیز به ضرورت از این چهار منبع و همچنین تفاسیر معتبر و کتب روایی شیعه در شرح و تطبیق مضامین مناجات المریدین استفاده شده است.

۱. شرح مناجات المریدین در فصل دوم همین پایان‌نامه آمده است.

فصل دوم

معرفي مناجات المريدين و سنديت آن